

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40., za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 27. januarija 1858.

Gospodarske skušnje.

(Da krompir v kleti kalí ne poganja). Gospod A. Aman v Zitterhofu pripoveduje, da se dá na dvojno vižo napraviti, da krompir v kleti kalí ne poganja in sicer:

Pervič se mora klet (kelder) tako dobro zaperati, da ne more nikakor pomladanski zrak va-njo zahajati. Drugič pa ne gré krompirja o spomladanskem času vedno na kupu skupej pušati, ampak se mora večkrat na manjši kupe premetati, in vsaki teden saj enkrat preložiti. Kdor s krompirjem tako ravna, mu gotovo ne bo močno ali pa nič pre-rašal in kalí poganjal. Agron. Ztg.

(Hroščeve ali kebrove čerwe zmanjšati). Po naznanilu Th. van der Boom v Belgii se napravijo na več krajih po vertu, posebno pa po zelnikih, nizki kupčki čistega in frišnega kravjeka, okoli 3 do 4 pavce visoki, ki se dvé tretjini visoko z zemljo zasujejo. Gotovo bodo hrošči take kupčke o svojem letanji zasledili in v njih jajca zalegli. Prec ko hrošči letati nehajo, se gnojni kupci odgernejo in v gnojno mlako ali lužnico pomečejo, v kateri zalega gotovo konec vzame. Landw. Ctrbl.

(Da živina raji jé). Kislica (rumex acetosa), ktera se skoraj na vsakem travniku nahaja, je, kakor skušnje razodevajo, dobra klaja za konje, govejo živino in ovce, jim požerljivost povikša in zraven tega pa tudi živini krí čisti. Kislica je za kermo še bolja, ako se požanje preden v cvetje gré; tudi gorša je sirova, kakor suha.

(Terte cepiti). Tega dela se vinorejci na Francoz-kem od leta do leta bolj poprijemljejo, donaša jim pa tudi vedno večje dobičke. Sicer so v poprejšnih časih terte tudi pridno sadili, in ktera se jim ni po volji obnašala, so jo kmali iz zemlje vergli in drugo posadili na nje mesto. Pri tem delu se pa preveč časa zanemari in veliko grojzdja zapravi, česar se pri cepljenih tertah nikoli ne pogreša, ker večidel že v prvem letu rodé, če se jim nastavljeni grojzdi o pravem času ne oberó, kar bi terti gotovo jako škodovalo. Če se pozne plemena na z g o d n j e terte cepijo, bo grojzdje gotovo popred zrelo; po tem takem si napravijo po cepljenji bogato in lepo grojzdno letino pozneje zrelega grojzdja. Ravno tako se, kakor skušnje kažejo, tudi grojzdje množi, ker cepljene terte raje rodé kakor necepljene, in kakor hitro postarana terta ne rodi več rada, se po cepljenji pomladi, da začne zopet bogateje roditi.

Dr. Lüdersdorf kmet. letopis.

Gospodinjam še nekaj zastran kokošarstva.

V prvem sestavku smo obljubili povedati in sredstva naznaniti, kako se mora ravnati, da se jajca poprej izvalé, če še nobena kokla ne sedi.

To se dá na dve viži storiti:

1. Če se druga kokošam enaka perutnina valiti privadi ali pa valiti primora.

2. Z valivnicami ali mašinami, v katerih se dajo jajca umetno valiti.

H kuretnini, ktera se dá lahko privaditi, da na jajcah sedi in valí, prištevamo sledečo, namreč:

a) Puro. Pure se dajo na več viž primorati, da na jajcih sedé in valé; naj navadniši sredstvo je, če se jim v žganji namočena pšenica zobati daje, toda pri tem zobanji je treba paziti, da se pšenica v preveč hudem in močnem žganji ne namaka, sicer bi mogla uboga žival poginiti. — Drugo tudi zanesljivo sredstvo je pa tole: Pura se nasadí v kak s senom napolnjen oboj, tako, da se v njem ne more obračati in sukati na vse strani; položi se ji na herbet plošč, pa ne prevelik in pretežak, da bi se žival pod njim ganiti ne mogla, če bi se ravno hotla, in oboj naj se postavi v kako tamno shrambo. Že drugi dan se zná puri plošč s herbta vzeti, sedela bo rada na jajcih, kakor da bi bila prava kokla.

b) Kohinhinsko kokoš. Od kar so se kokoši iz Kohinhine v naše kraje vpeljale, se je od njih posebnosti in koristi sèmtertjè že veliko pisalo, pa vse, kar se je od njih govorilo in pripovedovalo, se ni poterdilo; vendar le imajo kohinhinske kokoši dobre lastnosti, in ena najgorših je, da skorej celo leto valé, kar ni ravno vsaki gospodinji prav po volji, nekteri je pa prav všeč, da ima večkrat v letu piščancov za prodaj; le to napako ima kohinhinska kokla, da mlade piščeta kmali popustí, ker z nesenjem jajc dolgo ne preneha.

c) Kopune. Ti ubogi trapi se dajo celó premotiti in pregovoriti, da mislijo, da so res kokoši; da! še blagodušniši so od kokoš, ktere, kakor je znano, nikakor ne terpé piščeta, ktero ni iz njih gnjezda; med tem je pa kopun tudi ošabniši kakor pute, večji ko je njegova družina, naj je on jajca izlegel ali ne, bolj je vesel in bolj med njo pokonci hodi.

Kopuni se navadijo, da ležejo, ravno tako kakor smo gori od pur povedali. Posebno lepo se kopuni obnašajo, kader mladino okrog vodijo. Privadijo se pa tako le:

Kopuni se denejo v precej globoke pri tem pa voske sode, kteri se z dilicami pokrijejo, da so bolj tamni, in tako se mora kopun samec kaka dva dni v sodu imeti. Če se je kopun na to vižo samote naveličal, se mu daste dvé ali tri piške, ktere so že precej odrastle, v sod; ravno tako se mora tudi zobanja za mladino kakor tudi za kopuna v sod potresti. Če jame piščeta kavšati, se mora še kaka dva ali tri dni v samoto vtakniti, dokler piščancem nič zalega več ne prizadene. Po tem se mu dá vedno več piščet v jetnišnico. In pri tem se kopun sčasoma privadi, da je prav verl oskerbnik in voditelj mladih piščet; vzame jih kakor kokla pod svoje peruti, ako zavetja zoper mraz išejo; pelje jih tjè, kjer kaj zobanja dobijo, in koka ravno tako kakor prava kokla, jih skup kliče in vabi, če so se razkropile in če je on tù ali tam na kako zerno naletel ali skopca zasledil, ki rad kuretnino napada.

Res je, da kopun od začetka en par piščet pokončá, toda poterpljenje se mora z njim imeti, dokler se koklariti privadi, potem mu bo k navadi, ktere ne bo nikdar več opustil, in nikoli se ne bo med piščeti koklariti več nave-

ličal, in svoje koklarske dolžnosti opuščal; ta materna skerb se mu bo v bučo tako globoko utisnila, da je ne more nikakor pozabiti, in ker nima pozimi rejenčkov, se rad koj pri nastopu spomladi privajenemu opraviilu udá.

Ledenice.

Da so ledenice tudi po kmetih potrebne, je sploh znano; da si jih pa pogostoma ne napravijo, so gotovo tega obili stroški uzrok.

Ravno pravi čas je, da tukaj nekoliko od ledenic omenimo, kako bi se dale najlože napraviti; morda bodo naši prebrisani gospodarji sčasoma poskusili tu in tam si ktero napraviti, in potem bodo gotovo svojim verlim gospodinjam jako vstregli, v ktere bodo rade poleti mesó in druge enake jedila hraniti nosile, da se jim ne usmradijo in ne spridijo.

Po naznanilu Pomernskega kmetijskega lista napravljajo v Ameriki ledenice sémtertje po manjših kmetištvihi ne pod, ampak nad zemljo, kar tudi že delj časa sém na Nemškem posnemajo. Za to napravo jemljejo najraje šoto (Torf), ktera ledenice najbolj pred vročino varje. Narejajo namreč štiri voglaste lope (bajte) 16 do 20 čevljev prostorne, po 12 čevljev pa visoke, v ktere napravijo od znotraj 3 čevlje debele stene, katerih votline z žaganjem nasujejo, zvunej jih pa s tesarskim lesom zvežejo. Ravno tako tudi tla s šoto 2 čevlja na debelo natlačijo, ali pa iz lesenih tramov naredijo. Streho pokrivajo s terstjem ali pa s slamo. Dvojne duri, ktere s slamo podvlečejo in s prepetim platnom k durim pribijejo, postavijo vselej na severno stran. Te baže ledenice se dajo prav po niski ceni napraviti. Neki gostinčar velike gostivnice je imel v enaki ledenici ledú celo leto dovelj za svoje potrebe, in pravi, da mu ni naprava ledenice več stroškov prizadjala, kakor 70 tolarjev; v zemlji napravljena in obokana veljá pa čez 1000 tolarjev. Da mu ni treba vsaki dan vrat ledenice odpirati, ima omenjeni gostinčar zaboj (kišto) za led v svoji zakladni kleti, v katerem mesó, perutnino, divjačino i. t. d. ohrani, da se mu tako berzo, posebno o vročini, ne spridi. Ta zaboj je bil polčeteri čevlj dolg, poltretji pa širok, v katerem je bila druga nekoliko manjša škrinja; prostor med njima je z žaganjem, unega pa med zaporoma z rezanco nasul. Mesó se je v tem zaporu celi teden poleti dobro ohranilo, če bi bil omenjeni zaboj vés z ledom obdan, bi se vsaki teden le po 3 vedra ledú za zaboj omenjene velikosti potrebovalo.

Kranjska zemlja, kakošna je.

(Konec.)

Za takošnimi skladi je še kamenje kredinega izobraženja (Kreideformation), ki je iz manj terdega, sivkastega ali rudečkastega apnénika v škerléh ali v zgrudencih, to je, v sprijetem kamnem drobirji; apnénik v škerléh ima v sebi posebne okamnence (Rudistenkalk), apnénik ali kreda v zgrudencih pa je enak tistemu, ki se nahaja pri Gosavu v doljni Avstrii (Gosauer Conglomerate). Spodnje kredino kamenje se nahaja le po malem, le v Poreznu unstran Loke. Zgornje kredino kamenje, in sicer v škerléh, pa se nahaja obilno v gorovji med Idrijo in Vipavo, v Černem verhu in na Nanosu (kakor dalje na Krasu), tudi po sredi velike gorenske ravnine, pri Smledniku, Mengšu in nad Dobom. Apnéni ali kredini zgrudenci pa se kažejo nad Idrijo, na Veharši in na Gorah, tudi pri Loki na gradu. V takem gorovji se tukaj začénja množina lijakov, kotlov, dolin, jam in votlin, kakoršna se nar bolj obilno kaže dalje na Krasu. To je versta drugotnega gorovja in kamenja.

Za njim sledi kamenje tretjaškega izobraženja (Tertiärformation), ki se je narpozneje vsedlo ali iz morja

ali iz sladkih vod, in je iz ilovnatega lapornika, pešenika in iz apnénika podobnega unemu, ki se nahaja ob reki Lajti v Avstrii (Leithakalk); to kamenje je sploh manj gosto in terdno, nekaj v škerléh, nekaj v zgrudencih, in sivkaste barve. Stareje lege tacega kamenja se nahajajo v gričih nad Kranjem, Kropo in Radoljco, pri Smledniku in v Medvodah; mlajše lege pa se kažejo tudi med Kranjem in Radoljco bolj pri verhu, posebno obilno pa v izhodni gorenski strani, in sicer eno gorovje od Komende čez Kamnik, Tuhinj do Motnika, eno pa od Moravč, memo Kolovrata do Zagorja. Iz tacega gorovja se dobuje zeleni kamen za kamnarje v Otoku, mliniski kameni pri Naklem; v takem se dobuje tudi mnogo okamnjencov, zlasti pa rujava kamno-ogljje ali premog, na pr. pri Sori, pri Smledniku, marveč pa v Zagorji, kjer eno društvo dobuje po 200,000 centov premoga na leto, in drugo društvo ne veliko manj; tudi se sémtertje nahaja železna ruda v okroglih kosih in zernih.

Nar bolj na verhu leži potopni in potočni nasip ali prod (Diluvium und Alluvium). Sploh se nahaja med nami misel, tudi v bukvah, da široki in dolgi nasip po veliki gorenski ravnini je zgot savski prod, da je tedaj Sava neki čas prav blizo Ljubljane tekla. Učeni geologi pa razločujejo dvojin nasip ali prod: potopni nasip, ki zastaja od vesvoljnega potopa, in potočni nasip, ki ga nanašajo potoki in reke vsaki čas. Potopni nasip je razširjen po vsi veliki gorenski ravnini, in sega v sredo ljubljanskega mesta (deloma, z rumenkasto in sivkasto ilovico in lapornico, blezo sega tudi v močvirje, morebiti je množica starega začernelega hrastja v tisti zemlji tudi od potopa). Ob stranéh, med Kranjem in Loko, med Cerkljami in Komendo, je posebno razgernjena pešena ilovica, po sredi je večidel kamnat nasip ali v drobirji ali v zgrudencih; poleg Save in Kokre se kaže lega nad lego v stranske doline pa ta nasip ni razširjen. Zgrudenci so zrašeni po apnéniku, in se razločujejo memo tretjaških potem, da mlajše grude so manj terdne, in da starše grude imajo mnogo lukinj. Potočni nasip pa se nahaja po večjem ali manjšem ob vseh potokih in rekah, ki imajo širje struge; ob Savi se ga več kaže še le od Medvod do Dola, ob Bistrici pa ga je obilno od Kamnika do Dola. Med mlajši nasip se šteje tudi debeli in drobni pesek, ki se rad razprostira po bregovih, in pokriva tudi doline ondi, kjer je apnénik v hribih celó drobeč.

Hicinger.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

3. Tretja navada gerdega nemškovanja pak je, da kerčimo male stavke, devaje dopovedovavni glagol v „nedoločivnik“ (infinitiv). Tako pišemo vsi: bodi-si Peter, bodi-si Pavel. Vzlasti le-ta germanizem nam je v obili časti; rekel bi, da najbolji naših pisateljev še skoraj ne vedó, da to je neslovenski.

Ne mislim, da naj se nedoločivnika tako ogiblremo, kakor Serbje, ali celó Bulgarji, ki ga dan danes uže več nimajo; gotovo je pa vender, da pri nas nikoli ne sme in ne more stati namesti celega stavka po nemški navadi. Kmeta sem dobro poslušal, in vidil sem, da nimamo veliko nesamostojnih glagolov, ki ga hočejo imeti za sabo. Ti so: „hoteti, moči, morati, smeti, dati (lassen), želeti, veleti, ukazati, zapovedati, začeti, nehati, braniti, upirati, vreden biti, željen biti, spodobno biti, nimam kaj, nimam kam, nimam za kaj (za čim), in morda še kaj — pa malo — družih. Toda pri mnozih med temi rabi kmet poleg nedoločivnika skoraj še raje vezico: „da.“ Iz tisuč izgledov, kako naj se ne piše, berimo samo kake tri: „Skoraj bi se bil tako deleč